

IN HONOREM

INTERVIU CU PROF. UNIV. DR. HAB. DEMIR DRAGNEV, MEMBRU CORESPONDENT AL AȘM.

OMAGIU LA 85 DE ANI. PARTEA A II-A

(Continuare. A se vedea prima parte în „Revista de Istorie a Moldovei”,
nr. 3-4, 2021)

Stimate Domnule profesor Demir Dragnev, ați participat la mai multe congrese internaționale ale istoricilor. Care erau cerințele pe care erați obligați să le urmați când plecați în delegațiile oficiale ale URSS? Pe cine ați cunoscut la acele congrese? Care erau temele de discuție între istorici? Care era atitudinea istoricilor din marile centre științifice de la Moscova, Leningrad (Sankt Petersburg), Kiev ș.a. față de oamenii de știință de la Chișinău? Ce relații ați avut cu ei?

Pe parcursul întregii perioade de dominație a regimului comunist sovietic, colaborarea științifică dintre instituțiile academice de profil din diferite centre științifice a purtat un caracter constant doar în limitele teritoriale ale URSS, stabilirea și evoluția relațiilor respective fiind coordonate de Comitetul de Stat pentru Știință și Tehnică.

Inițiativa desfășurării diverselor forme de colaborare a aparținut Institutelor AȘ a URSS, care erau numite „de frunte”. Acestea coordonau diferite forme de colaborare cu institutele de profil ale academiilor republicilor unionale, urmărindu-se scopul păstrării (în conformitate cu metodologia marxist-leninistă) a unei științe sovietice unificatoare. Pentru Institutul de Istorie al AȘ a RSSM, asemenea instituții „de frunte” erau: Institutul de Istorie și Institutul de Slavistică al AȘ a URSS.

Principalele forme de colaborare dintre aceste institute și Institutul de Istorie al AȘ a RSSM au fost: numirea unor savanți notorii în calitate de redactori științifici ai unor lucrări de sinteză, culegeri de documente și de studii; constituirea unor Consilii științifice specializate pe probleme actuale cu participarea la activitatea acestora a unor savanți cunoscuți din institutele „de frunte”; participarea oamenilor de știință în comisii de evaluare a activității Institutului de Istorie; invitarea unor cercetători ai Institutului de Istorie de la Chișinău la elaborarea, de către institutele „de frunte”, a unor lucrări de sinteză; includerea reprezentanților Institutului de Istorie al AȘ a RSSM în componența comitetelor organizatorice ale

unor conferințe științifice unionale și în componența delegațiilor istoricilor sovietici la congrese și conferințe internaționale etc. Impactul acestor colaborări depindea în mare măsură de comportarea persoanelor responsabile de promovarea activităților respective (acțiuni cu caracter restrictiv sau numai liberal). Astfel, coordonatori ai primei lucrări de sinteză „Istoria Moldovei” (în limba rusă) au fost: acad. L.V. Cerepnin, prof. A. D Udaltov (vol.1, 1951) și S. P. Trapeznikov (funcționar la CC al PC (b) U (vol. II, 1958). Aceștia au redactat lucrarea conform rigorilor politico-ideologice ale timpului. Totuși, dintre cei nominalizați, acad. L. V. Cerepnin, savant cu studii formate încă în perioada țaristă, a atras atenția asupra caracterului superficial, declarativ al multor concluzii ale autorilor sintezei și a stabilit relații de colaborare cu unii dintre aceștia. El s-a angajat în calitate de conducător științific al tezei de doctor în istorie al viitorului membru corespondent al AȘ a RSSM – Eugeniu Russev, iar la începutul anilor '70, și al subsemnatului.

Începând cu perioada dezghețului hrușciovist, acad. L. V. Cerepnin a elaborat monografia bazate pe analiza profundă a surselor referitoare la istoria statului medieval moscovit, iar în 1973 a fost unul dintre organizatorii Simpozionului Unional „Europa de Est în perioada feudalismului”, care a avut loc la Chișinău, cu participarea istoricilor de peste hotare. În luarea de cuvânt la Simpozion, acad. Cerepnin a susținut ideea promovată de P. Sovietov despre concretizarea concepției marxiste a formațiunilor universale socio-economice, prin stabilirea trasăturilor tipologice distincte ale unor societăți medievale cum era, de exemplu, cea din Europa de Sud-Est. După plecarea din viață a distinsului savant (1976), relații de colaborare cu medievistii chișinăuieni au continuat să întrețină discipolii săi, îndeosebi cele formate între prof. V. D. Nazarov și mem. cor. P. Sovietov. Concomitent, coordonator al unor volume din colecția de documente „Moldova în epoca feudalismului” a fost mem. cor. V. T. Pașuto. Savanți din institutele „de frunte”, de asemenea, coordonau editarea unor lucrări tematice de sinteză referitoare la diferite perioade istorice, rolul lor având o importanță diferită. De exemplu, în scopul coordonării unei lucrări de sinteză referitoare la evenimentele cruciale din Istoria Basarabiei din perioada anilor 1917-1918, Institutul de Istorie al AȘ a RSSM l-a propus drept moderator al unei sesiuni „jubiliare” și redactor al sintezei „Biruința puterii sovietice în Moldova” (1958, în rusă) pe membrul corespondent V.T. Pașuto. La această sesiune și în lucrarea de sinteză, cunoscutul istoric rus a promovat falsul istoric despre instalarea puterii sovietice la Chișinău, la 1 ianuarie 1918, precum și alte neadevăruri. Colaborarea sa cu cercetătorii perioadei respective de la Institutul de Istorie al AȘ a RSSM a contribuit la îndepărtarea lor tot mai mare de adevărul istoric.

Nici colaborarea acad. M. P. Kim cu cercetătorii perioadei postbelice, pe care îi îndoctrina ideologic, nu s-a soldat cu rezultate pozitive. În a doua jum. a anilor '60 – începutul anilor '70 se intensifică colaborarea Institutului de Istorie al AȘ a RSSM cu Institutul de Slavistică și Balcanistică al AȘ a URSS. Această aprofun-

dare a colaborării avea la bază susținerea „științifică” a viziunii sovietice asupra unor probleme cardinale din istoria românilor, în condițiile disputei politice sovieto-române. Se acordă atenție elaborării de către institutul moscovit a sintezei „Istoria Românilor”, în 3 volume. La elaborarea primului volum au fost invitați istorici de la Chișinău (E. Russev, P. Sovietov, P. Dmitriev, D. Dragnev), însă din cauza divergențelor de opinii acest volum n-a mai apărut, s-a reușit editarea doar volumului al II-lea.

Pe același fundal al disputei sovieto-române, conducerea sovietică acorda o atenție sporită problemei formării „poporului moldovenesc”, separat de poporul român. Prezidiul AȘ a RSSM, în coordonare cu AȘ a URSS, îndeosebi cu Institutul de Slavistică și Balcanistică, a organizat Consiliul științific cu tema „Relațiile slavo-volohe și formarea poporului moldovenesc”. La sesiunile Consiliului participau savanți cunoscuți atât din institutele cu profil istoric de la Moscova, cât și a celor din Ucraina (Lvov, Kiev). Deseori, în cadrul ședințelor aveau loc discuții contradictorii. Dacă profesorul G.B. Fiodorov (Institutul de Arheologie al AȘ a URSS) și discipolii săi din Chișinău (Gh. Cebotarenco, I. Rafalovici, P. Bârnea ș.a.) insistau asupra rolului hotărâtor al slavilor în formarea poporului moldovenesc, arheologul chișinăuean I. Hâncu și unii savanți moscoviți înaintau păreri mai puțin corespunzătoare celor oficiale. Prof. G. G. Litavrin demonstra, în baza surselor bizantine, lipsa unor informații despre o migrație a populației romane de la sud de Dunăre până în sec. al X-lea (când se formase Regatul Ungar). Profesorul V. Koroliuc, în baza informațiilor din cronicile ruse vechi, a prezentat o lucrare în care demonstra că, până la venirea ungarilor, în Transilvania locuiau „volohi” (români) și slavi.

Acad. L. Cerepnin și prof. V. Koroliuc consultau cercetătorii medievști din Institutul de Istorie al AȘ a RSSM în diferite probleme de istorie comparată, îndeosebi referitor la relațiile moldo-polone. Cât privește discuțiile în cadrul Consiliului nominalizat, ele au fost stopate în urma verificării Institutului de Istorie în anul 1977 de către o comisie de la Moscova, despre care voi relata mai jos.

O formă importantă de stabilire a unor relații de colaborare dintre cercetătorii noștri și cei din alte instituții academice și universitare de la Moscova și din republicile unionale din zona europeană a URSS, erau Sesiunile Simpozionului inter-republican de istorie agrară a Europei de Est (din anii '70 Simpozion unional pe probleme de istorie agrară), inaugurat în anul 1958 la propunerea istoricilor estonieni. Până în 1990 au fost organizate 22 de sesiuni.

Participanții la Simpozion, pe lângă aprofundarea cunoștințelor referitoare la evoluția vieții agrare din Europa de Est în epocile medievală și modernă, datorită întâlnirilor periodice, făceau cunoștință îndeaproape cu teme de interes științific, purtau discuții tematice, făceau schimb de literatură de specialitate, își recenzau reciproc lucrările. Împreună cu medievștii și moderniștii din Institutul de Istorie de la Chișinău am stabilit relații de colaborare cu istorici din Republicile baltice, care nu ascundeau să ne spună că avem un destin istoric comun. Prin-

tre aceștia erau: acad. Iu. Rakk, prof. H. Lighi (Estonia), Iu. Iughinis (Lituania), G. Strods (Letonia). Am făcut, de asemenea, cunoștință cu renumiți specialiști în problematica respectivă de la Moscova (prof. V. Iațunskii, prof. I. Kovalcenko, dr. E. Drujinina, dr. Iu. Tihonov, dr. V. Kaluzan), din Ucraina: dr. V. Markina (Kiev), S. Borovoi, A. Bacinskii (Odessa), prof. D. Pohilevici, acad. I. Esaevici (Lvov), prof. P. Kozlovski din Bielorusia (Minsk). Referitor la monografia profesorului P. Kozlovski, consacrată istoriei agriculturii Bielorusiei în sec. XVIII - prima jumătate a sec. al XIX-lea, am publicat în 1984, la Chișinău, o recenzie a lucrării.

Savanților din institutele „de frunte” periodic le revenea sarcina de a participa în componența unor comisii de evaluare a activității Institutului de Istorie al AȘ a RSSM. Scopul evaluărilor era de a stabili cum era promovat punctul de vedere al istoriografiei sovietice referitor la Istoria Moldovei. De regulă, concluziile erau loiale, așa a fost, spre exemplu, concluzia evaluării efectuată de dr. V. Vinogradov. Nu la fel de loială a fost evaluarea Institutului de Istorie în anul 1977, când s-a produs o reorganizare administrativă a institutului. În circumstanțele tensionate de atunci, unii savanți de la Moscova, membri ai Comisiei respective, au criticat sever institutul, executând sânguincios directivele organelor diriguitoare. Vicepreședintele Comisiei dr. S. Pletniova, vicedirector al Institutului de Arheologie al AȘ a URSS, a întrecut orice măsură anunțând, în ședința finală, o tratare forțată a faptelor istorice și condamnând vehement „abaterea” unor istorici din Institut de la principiile istoriografiei sovietice și, în primul rând, a lui I. Hâncu, care ar fi avut viziuni naționaliste. Asemenea momente îi făceau pe istoricii onești din institut să fie mai precauți în stabilirea relațiilor de colaborare cu colegii din diferite centre științifice ale URSS.

Necesitatea de a fi precaut devenea stringentă în cazurile când erai inclus în componența unei delegații de istorici sovietici, care urmau să participe la un for internațional peste hotare. Era bine cunoscut faptul că în componența delegației era infiltrat obligatoriu un agent al securității sovietice (KGB), care urmărea activitatea fiecărui membru al delegației.

Oficial, instituțiile științifice ale academiilor republicilor unionale nu aveau dreptul să încheie acorduri directe de colaborare cu instituții similare de peste hotare. La fel, nu aveau voie să trimită delegații aparte la diferite foruri internaționale. Pe de altă parte, conducerea supremă de la Moscova, în scopul de a demonstra comunității științifice internaționale procesul de „înflorire” a științei în academiile republicane, includea obligatoriu și reprezentanți ai acestor academii, inclusiv pe cei din AȘ a RSSM. Personal, în componența delegației sovietice, am participat la următoarele foruri științifice internaționale: al III-lea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene (București, 1984), unde am prezentat referatul „Particularități ale dezvoltării economice ale Principatelor Dunărene (sf. sec. al XVII-lea - sec. al XVIII-lea)”; al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice (București, 11-16 august 1986), la lucrările căruia am prezentat referatul „Începutul trecerii de la feudalism la capitalism în economia Moldovei în a doua

jumătate a secolului al XVIII-lea”; Congresul internațional „200 ans de la Révolution Française” (Paris 12-15 iulie 1989), la lucrările căruia am prezentat referatul „Les particularités de la diffusion des idées de la Révolution Française dans la société du Pays de Moldavie”.

Luând cunoștință cu programele congreselor nominalizate, am observat că istoricii sovietici prezentau referate preponderent pe teme social-economice sau pe teme din istoria relațiilor culturale, pentru a nu provoca polemici cu tentă politică, iar în referatele istoricilor de peste hotare, invers, prevalau teme de istorie politică. În acest caz, istoricii sovietici evitau să intre în discuții contradictorii. Până la plecarea peste hotare, candidații propuși erau inițial selectați de conducerea instituțiilor în care activau. Dosarul candidatului conținea referința obligatorie din partea organizațiilor de partid. Dosarul era expediat prealabil în adresa Departamentului pentru relații externe al AȘ a URSS, de unde venea răspuns despre aprobarea sau respingerea candidaturii propuse. Vom menționa, „între paranteze”, un caz de respingere a unei candidaturi – celei a mem. cor. P. Sovetov, invitat la o sesiune a unei prestigioase instituții științifice italiene de istorie economică, Institutul „Francesco Datini” din orașul Prato, Toscana, fără a i se oferi careva explicații.

Candidaturile selectate erau obligate să plece la Moscova, la Departamentul nominalizat, unde erau instruite cum să se comporte peste hotare, inclusiv la ședințele secțiilor congresului. Ei erau obligați să nu intre în contact cu străinii fără acceptul conducătorului delegației, să-l informeze pe acesta despre propunerile de colaborare științifică venite din partea istoricilor străini și să le dea răspuns doar după ce coordonau problema cu conducătorul delegației. În fiecare seară, istoricii sovietici care prezentau referate în secțiuni informau conducerea delegației despre discursul prezentării, despre întrebările adresate și luările de cuvânt. La revenirea de peste hotare toți membrii delegației, inclusiv cei din Moldova care veneau de la București, erau obligați să se prezinte la Moscova, unde depuneau în scris Raportul despre participarea la congres, inclusiv despre contactele cu istoricii străini, precum și observațiile personale și propunerile pentru viitoarele delegații. La întoarcerea în Chișinău, un exemplar al Raportului era depus în așa numita Secție specială a Prezidiului AȘ a RSSM (dirijată de securitate). Cu toate aceste restricții ce creau incomodități neplăcute pentru istoricii Institutului de Istorie al AȘ a RSSM, aceștia tindeau să fie incluși în componența delegațiilor sovietice care plecau peste hotare. Doar astfel putea să apară posibilitatea de a lua cunoștință cu metodologia contemporană de cercetare în domeniul istoriei, cu probleme actuale la momentul respectiv, să afle despre noile apariții editoriale, precum și despre atitudinea istoricilor de peste hotare față de problemele expuse în referatele prezentate la manifestările științifice internaționale.

Voi evidenția doar unele momente importante din activitatea mea științifică, legate de participarea la congresele internaționale. La Congresul Internațional de Studii Sud-Est Europene a provocat polemici referatul meu despre

extinderea asupra Moldovei a crizei economice din Europa Centrală din a doua jumătate a sec. al XVII-lea. Istoricii din țările baltice nu susțineau argumentele mele referitoare la Moldova, pe care o vedeau doar ca parte componentă a Imperiului Otoman ce a evitat această criză. În schimb, istoricii polonezi și austrieci au venit cu argumente concrete în susținerea referatului meu, demonstrând prezența interesului otomanilor asupra faptului ca Moldova să întrețină relații economice cu Europa Centrală, pentru a avea de unde plăti impozite către Poarta otomană. La Congresul al XV-lea Internațional de Științe Istorice am discutat cu istoricii din alte țări (polonezi, bulgari, greci, etc.) despre specificul începutului procesului de modernizare a societății în Țara Moldovei. O întâlnire impresionantă am avut-o cu renumitul istoric turc (cunoscător de l. franceză) – Omar Mufti Barcan, care mi-a lămurit momente importante referitoare la specificul societății medievale otomane și mi-a comunicat despre prezenta multor documente referitoare la istoria Țării Moldovei în arhivele turcești. O impresie deosebită mi-a lăsat-o Congresul „200 de ani de la Revoluția Franceză”. Așa cum delegația sovietică era patronată de Raisa Gorbaciov (care avea și alte interese la Paris), organizatorii Congresului au acordat o atenție sporită delegației istoricilor din URSS. Drept urmare, în afară de participarea noastră la ședințele secțiilor Congresului, savanții francezi, reprezentanții ai Școlii Analelor (Georges Duby, Jacques le Goff ș.a.) au prezentat referate speciale pentru delegația sovietică. În ele a fost expusă metodologia cercetării bazată pe principiile „duratei-lungi”, precum și rezultatele istoriografiei franceze în studierea componentelor antropologiei istorice: cotidian, mentalități, relații familiale etc. Atenția manifestată de istoricii sovietici acestor probleme se datora dorinței lor de a prelua concepția civilizaționistă de expunere a istoriei, care să o înlocuiască pe cea marxistă. „Restructurarea” gorbaciovistă se extindea și asupra studierii istoriei.

Odată cu obținerea independenței Republicii Moldova, știința istorică națională s-a debarasat de încorsetarea ideologică în care s-a aflat până în anul 1991. Cum ați trăit momentele de vârf ale istoriei noastre recente, ca deșteptarea națională, trecerea la alfabetul latin și limba română, prăbușirea URSS și obținerea independenței de stat? Cum s-a produs trecerea de la o istorie cenzurată la cercetarea liberă și la Istoria românilor? Ce pași a trebuit să parcurgă știința noastră istorică pentru a se alia la standardele unei istoriografii recunoscute și apreciate în plan internațional?

În anii 1990-1991, în mediul comunității istoricilor basarabeni s-a produs o detașare de sistemul politico-ideologic în care activa și a demarat procesul de revenire la albia firească a istoriei neamului românesc. A început o perioadă de căutări ale unor principii de cercetare obiectivă a istoriei, dar și de însușire a unor concepții teoretice ale istoriografiei din țările Europei Apusene de esență liberală, de abandonare a terminologiei marxist-leniniste, tratare a proceselor de evoluție a societății de pe poziții de clasă etc.

Începând cu anul 1991, restructurarea administrativă a Institutului de Istorie, în frunte cu noul director ales dr. Anatol Țăranu, a fost însoțită de abordarea unor repere metodologice de tratare obiectivă a proceselor istorice. Un important reper în această direcție l-au constituit, în primul rând, operele istoricilor români de până la instaurarea regimului comunist. În anii 1991-1993, la Chișinău au fost reeditate mai multe opere ale cunoscuților istorici români, începând cu lucrări devenite clasice ale lui N. Iorga, C.C. Giurescu, Gh. Brătianu, P.P. Panaitescu etc., precum și unele lucrări ale istoricilor contemporani, bazate pe un bogat suport documentar: Gh. Platon, V. Spinei, I. Caproșu, Șt. S. Gorovei ș.a.

Tot în acea perioadă, istoricii din Republica Moldova, inclusiv subsemnatul, participau activ la un șir de întruniri științifice organizate de instituțiile academice din România, la care erau prezentate referate în care se criticau concepțiile impuse de regimul comunist (sovietic și ceaușist) și era promovată orientarea abordării faptelor și evenimentelor istorice în baza principiilor teoretice moderne ale istoriografiei europene. Un prim rezultat al tratării Istoriei Moldovei în context general românesc și european a fost atins de către istoricii Institutului de Istorie al AȘM în anul 1992, prin editarea sintezei „Istoria Moldovei din cele mai vechi timpuri până la începutul epocii moderne”, la care am participat în calitate de coordonator și coautor. Lucrarea a fost utilizată o perioadă de timp în calitate de manual. A urmat elaborarea, de către cercetătorii Institutului, a unui șir de monografii planificate, care abordau un spectru larg de probleme ale istoriei naționale, editarea cărora era stingherită din cauza lipsei resurselor financiare, situația agravându-se odată cu preluarea puterii de stat de către Partidul Democrat Agrar (1994), așa numiții „agrarieni”. Istoricii politologi, adepți ai acestui partid, în scrierile lor îmbinau vechea ideologie comunistă cu o „nouă” ideologie – cea a „moldovenismului” antiromânesc, declarată „concepție statalistă”.

La scurt timp după plecarea din funcție a directorul Institutului, Anatol Țăranu, care ocupase o funcție importantă în stat, interimatul funcției l-a preluat dr. N. Movileanu, adept al „moldovenismului”. Între timp, răpus de o boală incurabilă, plecă din viață. Noul director, pe atunci mem. cor. al AȘM, Andrei Eșanu, a depus eforturi considerabile în direcția aprofundării procesului de încadrare a cercetărilor științifice ale angajaților Institutului în contextul istoriografiei generale românești, realizată prin cercetarea unor probleme de istorie națională, ignorate sau falsificate de istoriografia oficială sovietică (Continuitatea populației autohtone la est de Carpați în Evul Mediu timpuriu, consecințele anexării Basarabiei la Imperiul Rus în 1812, unirea Basarabiei cu România în 1918, raptul Basarabiei de către Uniunea Sovietică în 1940, represuniile staliniste din RSSM, foametea organizată din 1946-1947, ș.a.). Cercetarea acestor direcții, asupra cărora ne vom opri în mod special mai jos, a fost în centrul atenției colectivului institutului, inclusiv în anii 1994 – 2006, când funcția de director a fost exercitată de subsemnatul.

Generalizând rezultatele activității Institutului de Istorie în perioada anilor 1989/1991-2006, vom constata că în această perioadă s-a produs o restructurare profundă a direcțiilor de cercetare, care cuprindeau un spectru larg de probleme de istorie națională atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, ceea ce a condus la integrarea cercetărilor respective în arealul istoriografiei românești, parte componentă a istoriografiei europene. Anume această evoluție a cercetărilor științifice din Institut deranja noua conducere comunistă a țării, venită la putere în anul 2001, deoarece încercarea unor membri ai AȘM cu viziuni stataliste/moldoveniste (mem. cor. V. Zelenciuc) de a impune Institutului o nouă alegere a unui director docil (2002) nu s-a încununat cu succes și, neavând la dispoziție forme legale de a se implica direct în activitatea institutului (inclusiv prin dese verificări financiare), s-a hotărât, la nivel de guvern, de a reorganiza institutul din punct de vedere administrativ. Astfel, în decembrie 2005, guvernul a decis de a constitui, în baza Institutului de Istorie, o nouă structură – Institutul de Istorie, Stat și Drept, numind în calitate de director al noii instituții pe juristul Al. Burian, persoană apropiată cercurilor guvernamentale de atunci, care intră în funcție la începutul anului 2006.

S-a impus o nouă structură internă a Institutului nou-format, divizat pe sectoare, subsemnatul am ocupat funcția de șef al Sectorului Istorie Medievală. Deși „statalist/moldovenist”, A. Burian a avut destulă inteligență să nu se implice direct în procesul de cercetare din cadrul sectoarelor. La nivel de institut s-au redus, însă, substanțial relațiile de colaborare cu instituțiile academice din România și au luat amploare cele cu instituțiile academice din componența statelor CSI, îndeosebi cu Rusia. Examinarea evoluției cercetărilor în domeniul istoriei din cadrul noului Institut depășește scopul urmărit al acestui interviu, care evidențiază, în primul rând, acele activități și procese din cadrul institutului la care am adus o modestă contribuție științifică și organizatorică. Voi menționa doar că după schimbarea conducerii țării, în anul 2009, imixtiunile politice asupra Institutului au fost stopate. Revenirea la denumirea de Institut de Istorie s-a produs abia în 2013.

Avântul de aprofundare a cercetărilor științifice și intensificarea colaborării cu instituțiile academice de profil istoric din România n-a fost de lungă durată. În anul 2018, Institutul de Istorie, ca și celelalte institute din cadrul AȘM își schimbă fondatorul. Printr-o hotărâre a Parlamentului, noul lor fondator devine Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. A fost introdus un sistem defectuos de organizare a cercetărilor științifice.

Când a apărut „Revista de Istorie a Moldovei”? Cum a fost adoptată hotărârea de a edita această revistă ?

Imediat după obținerea independenței, un rol aparte l-a avut introducerea în sistemul de învățământ preuniversitar a disciplinei „Istoria Românilor”, editarea unor noi reviste istorice cu conținut național: „Patrimoniul”, „Cugetul”, mai târziu – „Destin românesc”, „Tyragetia”, etc. În acest context, în anul 1990, la propune-

rile cercetătorilor Institutului de Istorie, administrația institutului, susținută de conducerea Academiei, s-a adresat către Comitetul Republican al Presei cu o cerere de a înregistra o nouă revistă științifică de profil istoric care să expună obiectiv istoria Moldovei, considerând că Colegiul redacțional va promova viziunea oficială a guvernanților. Cererea Institutului a fost acceptată, dar sub presiunea pe care o luase mișcarea de eliberare națională, chiar în primul număr al „Revistei de Istorie a Moldovei” au fost publicate materiale care demonstau caracterul anexionist al alipirii Basarabiei la Rusia în 1812 ș.a. Cu toate acestea, acad. A. Lazarev a insistat să fie publicat și articolul său despre „agresiunea” României asupra Rusiei bolșevice în anul 1918. Începând cu anul 1991 și până în prezent, revista a publicat doar studii și materiale care au promovat valorile istorice și culturale ale neamului românesc.

Sunteți, totodată, autor al manualelor de istorie și al materialelor didactice pentru elevi. Vă amintiți cum erau primele manuale de istorie de după război? Când a apărut primul manual de istorie națională? Cine au fost autorii acestor manuale? Cum se lucra la elaborarea manualelor de istorie națională? Cum s-a schimbat interpretarea istoriei în manuale? Cum s-a reușit trecerea de la manualul sovietic de Istorie la manualul de Istorie a Românilor? Cum a evoluat manualul de Istorie din anii '90 până în prezent?

Despre manualele din copilăria mea și din perioada studenției am vorbit mai sus. Referitor la manualele din perioada independenței aș vrea să spun că perturbările politice din Republica Moldova din anii '90 au lăsat o amprentă serioasă asupra procesului de elaborare a manualelor școlare de istorie, târăgânându-se adoptarea Curriculei la această disciplină. Abia în septembrie 1994 a fost creată Comisia guvernamentală care avea sarcina de a elabora o asemenea concepție. Pe parcursul activității sale, plină de dezbateri, comisia s-a scindat fără a adopta o decizie finală. Relatând despre activitatea Comisiei, ziarul „Făclia”, într-un articol intitulat „Și totuși, ce istorie vom studia?” menționa că D. Dragnev „a criticat proiectul conducerii Comisiei și împreună cu un grup de colegi a înaintat o concepție de alternativă, care prevede studierea Istoriei Moldovei în contextul civilizației românești”. Astfel, adepții „moldovenismului antiromânesc” n-au reușit să-și impună viziunea lor.

Opunerea Ministerului Învățământului la predarea cursului *Istoria Românilor* în învățământul liceal și gimnazial a provocat protestul tineretului studios și al cadrelor didactice care, în lunile martie-aprilie 1995, se întruneau la mitinguri în Piața Marii Adunări Naționale. La sfârșitul lunii martie, împreună cu acad. S. Berejan și acad. N. Corlăteanu am fost invitați la Președinție, unde ne-a invitat președintele Mircea Snegur pentru a afla părerea noastră cu privire la depășirea crizei. Am propus atunci ca începând cu noul an școlar, istoria națională să se numească „Istoria Românilor”, realizându-se și un curriculum respectiv, i-am propus să organizăm o consfătuire a cadrelor didactice la care să se discute cele propuse de noi. Consfătuirea din 4 aprilie din același an, la care am participat și eu, a deschis calea spre alcătuirea manualelor școlare la disciplina Istoria Românilor.

Începând cu anul 1996 și până în 2000, cu antetul Institutului de Istorie, la editura „Civitas” au fost tipărite manualele de Istoria Românilor și Universală pentru clasele a VI-VII și a X-XII (autori - D. Dragnev, N. Enciu, I. Varta, E. Danu; profesorii de la catedrele universitare - N. Chicuș, E. Dragnev, P. Cocârlă, Gh. Gonța, și profesorii de liceu - T. Mistreanu, V. Haheu ș.a.). Manuale au mai fost tipărite la editurile „Prut Internațional” și „Știința”. În anii care au urmat, am mai publicat un șir de materiale didactice la aceste discipline (dicționare, teste și un Atlas de istorie a românilor și universală, edițiile 1-9, coautor E. Dragnev).

Venirea la putere a Partidului Comunistilor a redeschis discuțiile privitoare la denumirea istoriei naționale. În aceste circumstanțe, la începutul anului 2001, am convocat Consiliul științific al Institutului de Istorie care a adoptat „Decizia cu privire la predarea și cercetarea Istoriei Românilor în sistemul de învățământ și cel academic din Republica Moldova”. Cu decizia respectivă l-am făcut cunoscut pe președintele AȘM, acad. Andrei Andrieș care mi-a propus să citesc această decizie la Adunarea generală anuală a AȘM. La ședința respectivă, în calitate de oaspete de onoare a participat și președintele Vladimir Voronin. După ce am citit decizia, acad. Andrieș s-a adresat adunării să-și expună atitudinea prin vot deschis. După ce adunarea a susținut decizia, Voronin demonstrativ a părăsit sala. După aceasta, Voronin a refuzat să răspundă președintelui Academiei la apelurile telefonice.

Stimate Domnule Profesor, ați fost director-adjunct al Institutului de Istorie în perioada sovietică, director al Institutului între 1994-2006. Ați trecut prin multe încercări, mai ales știindu-se că Istoria Românilor, ca și Limba Română, a fost mereu sub asediul unor forțe ostile adevărului științific. Care au fost cele mai importante realizări ale Dvs. în funcția de director, dacă e să faceți o comparație între anii din perioada sovietică și cei care au urmat după proclamarea Independenței?

În 1994, din motive de boală, Andrei Eșanu pleacă din funcția de director al Institutului de Istorie, interimatul fiind preluat de subsemnatul, iar între anii 1996-2006 am ocupat funcția de director ales prin concurs. O primă problemă a noii direcții era utilizarea rațională a sediului de atunci al Institutului. Încă în anul 1991, prin eforturile depuse de directorul Anatol Țăranu, Institutul își mutase sediul din blocul central al AȘM (bd. Ștefan cel Mare, nr. 1) în blocul fostului Institut al Partidului de pe lângă CC al PCM, de pe strada 31 august 1989, nr. 82. După scoaterea Partidului Comunist în afara legii, Institutul respectiv a fost lichidat. Blocul s-a aflat un anumit timp în gestionarea unei Asociații social-comerciale de la care a fost preluat de Institutul de Istorie. Neavând necesitate de toate încăperile, Institutul de Istorie a oferit în chirie o parte din acestea diverselor organizații private, iar bugetul obținut de la chiriași era transmis în conturile AȘM. Aceste surse extrabugetare, în condițiile crizei financiare de atunci, erau deosebit de utile pentru desfășurarea diverselor activități ale Institutului, cu excepția celor din chiria ultimului etaj arendat pe 25 de ani de fiul prim-ministrului A. Sangheli, care la fel, erau transferați în contabilitatea AȘM. Fiind bani extrabugetari, Insti-

tutul îi putea utiliza pentru achiziționarea unor utilaje, editarea lucrărilor științifice, stagii de documentare pentru cercetătorii științifici în alte țări, etc.

După ocuparea funcției de director am decis de a depăși dificultățile în editarea producției științifice ale cercetătorilor prin crearea în cadrul Institutului a unui Centru de Editare și Tipar (CEP), finanțat din sursele extrabugetare, obținute din chiria încăperilor. Centrul, oficial legalizat, a fost dotat cu tehnică de tipar (rizograf, calculatoare) și completat cu specialiști - editori. A urmat publicarea unei serii de lucrări monografice, culegeri de studii și a numerelor „Revistei de Istorie a Moldovei”. În anul 1996, Ministerul Învățământului a anunțat un concurs pentru elaborarea și editarea manualelor școlare. La concurs puteau participa doar edituri cu statut de instituții private. Tot atunci am aflat că Departamentul Românilor de pretutindeni al Ministerului Afacerilor Interne al României finanțează, prin concurs, proiecte consacrate editării unor lucrări actuale din istoria românilor. În aceste circumstanțe, colaboratorii Centrului de Editare și Tipar au înregistrat o editură particulară, numită „Civitas”, iar Centrul respectiv își sistează activitatea. Noua editură își desfășura activitatea din sursele obținute din proiectele menționate și prin concursurile de manuale. Concomitent, continua editarea lucrărilor cercetătorilor științifici ai Institutului, finanțate din bugetul de stat sau din banii fondului acumulat din chiria încăperilor din blocul administrativ. Aceste relații au continuat până în toamna anului 1999 când, printr-o hotărâre de guvern, gestionarea blocului administrativ a fost transmisă de la Institutul de Istorie la Ministerul Justiției. Institutul a rămas cu statut de instituție publică amplasată într-un bloc ce aparține statului, dar gestionat de o altă instituție. Situația nu s-a schimbat nici atunci când un grup de academicieni din Secția de Științe Umanistice: S. Berejan, N. Corlăteanu ș.a., au protestat împotriva acestei decizii, publicând articolul „Legea nu-i lege... pentru cei cu pâinea și cuțitul” în ziarul „Săptămâna” (26 octombrie 1999).

După 1999, în procesul de revenire a cercetărilor științifice ale Institutului de Istorie în cadrul istoriografie naționale românești, devine importantă completarea lui cu cadre naționale și însușirea de către aceștia a realizărilor istoriografiei românești. Prima sarcină a fost realizată prin completarea unităților devenite vacante după plecarea din Institut a colaboratorilor, vorbitori exclusiv de limbă rusă, cu tineri absolvenți ai facultăților de istorie a USM și UPS „Ion Creangă”, iar către sf. anilor '90 – și cu absolvenți basarabeni ai universităților din România. Realizarea celei de-a doua sarcini s-a înfăptuit cu contribuția nemijlocită a Academiei Române. Printr-o dispoziție specială, Institutului de Istorie al AȘM i-a fost acordată o unitate de cercetător științific în statele de personal a Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” din București. Fiind pe atunci în funcția de director al Institutului de Istorie al AȘM, am convenit cu directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” – mem. cor. al Academiei Române, Șerban Papacostea, asupra modului de realizare a acestei decizii. Se prevedea ca unitatea să fie ocupată de un cercetător basarabean pe un termen de până la 3 luni, iar după încheierea termenului el era înlocuit cu altul. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” deținea o camera pentru oaspeți, unde aceștia

erau cazați pe perioada stagiului. Fiecare stagiar își planifica activitatea pe acest termen, la finisarea căruia prezenta un raport de activitate. Sistemul respectiv a funcționat până la începutul anilor 2000, reușindu-se a trimite la stagii în România, pe această cale nu doar cercetători de la Institutul de Istorie, dar și multe cadre universitare de la catedrele de Istorie ale USM și UPS „Ion Creangă”.

Contactele nemijlocite ale istoricilor din Republica Moldova cu cercetători din instituțiile academice și universitare din România, atât pe parcursul stagiilor menționate, cât și prin participări la întruniri științifice comune, le-a permis mai lesne să se încadreze în istoriografia general românească, care la rândul său a trecut prin procesul de abandonare a principiilor ideologice ceaușiste și a politicismului acelor timpuri.

Începând cu anul 1994, în cadrul direcției prioritare a Institutului de Istorie al AȘM „Probleme actuale ale istoriei Moldovei în contextul general european din cele mai vechi timpuri până în prezent”, am contribuit la constituirea următoarelor direcții de investigații științifice: Tracii septentrionali; geto-dacii, romanizarea lor și procesele de etnogeneză; Țara Moldovei în contextul civilizației românești și europene; Basarabia și Transnistria sub regim țarist (1812-1917); Istoria Basarabiei și Transnistriei în perioada interbelică și celui de al Doilea Război Mondial; Istoria Moldovei în perioada postbelică; Istoria regională și a localităților din R. Moldova; Istoria culturii și științei din Republica Moldova. Aceste direcții au fost în vigoare până la începutul anului 2006, când Institutul a fost supus unei noi reorganizări. Pe parcursul desfășurării investigațiilor din cadrul direcțiilor științifice sus menționate, am susținut aplicarea de către cercetători a metodei „civilizaționiste” de tratare a proceselor istorice, luându-se drept model principiul metodologic al duratei lungi, promovate de către istoricii francezi ai Școlii Analelor, care a servit drept bază pentru depășirea abordării procesului istoric prin prisma teoriei marxiste a formațiunilor social-economice. De asemenea, am susținut implementarea unor componente ale antropologiei istorice: viața cotidiană, mentalități, relații familiale etc. (A. Felea, L. Zabolotnaia, E. Namolovan ș.a.); Istoria elitelor politice din Moldova medievală (S. Bacalov). Paralel cu aceste teme actuale, o atenție sporită am acordat studierii vieții și activității personalităților istorice, în special domnilor Țării Moldovei. În 2004 am reușit să editez, în calitate de coordonator și coautor, lucrarea colectivă „Domnii Țării Moldovei”, în care fiecare domnie a fost prezentată complex, în contextul epocii sale. În același an, în colaborare cu V. Pâslariuc și I. Cașu, am publicat monografia „Ștefan cel Mare și Sfânt în contextul epocii sale și a posteriorității”, în care a fost examinată sub diverse aspecte viața și activitatea marelui voievod. Unei abordări multilaterale a activității lui Ștefan cel Mare a fost dedicat și Simpozionul internațional pe care l-am organizat la Chișinău (în același an), ale cărui studii și materiale, împreună cu referatul meu cu privire la „brăul de apărare” a hotarelor de est ale Țării Moldovei, format din slujitori domnești, le-am editat sub formă de culegeri de studii (2005). O sinteză de istorie regională „Istoria Basarabiei de

la începuturi până în 1998” (ed. III, 2003) a fost scrisă în colaborare cu istorici de la București (coordonator – prof. univ. dr. Ion Scurtu).

Voi enumera unele realizări obținute atunci în cadrul direcțiilor sus menționate. Astfel, principalele cercetări din componența primei direcții științifice, referitoare la istoria antică și medievală timpurie din spațiul de la Est de Carpați, s-au concentrat în cadrul unui Centru Interdepartamental, unde, în colaborare cu cercetători de la Facultatea de Istorie a USM, au fost analizate aspecte referitoare la romanizarea, continuitatea populației romanizate, etnogeneza românilor, premisele formării statului medieval etc. Rezultatele cercetărilor au fost publicate sub formă de studii și materiale în volumul „Evlul mediu timpuriu în Moldova” (coordonator D. Dragnev, 1994). În atenția cercetătorilor direcției științifice „Istoria medievală” pe prim plan s-au situat cercetările consacrate politicii interne și externe a lui Ștefan cel Mare (A. Eșanu, V. Eșanu), politicii externe și diplomației Moldovei în sec. XVI-XVII (E. Baidaus, L. Zabolotnaia, V. Constantinov, E. Cernenchi), politicii Marilor Puteri în a doua jum. a sec. al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea (V. Tcaci, V. Mischevca). În contextul aceleiași direcții au fost studiate probleme privind așezările rurale ale Țării Moldovei, structurii lor sociale și demografice în sec. al XV-lea - înc. sec. al XX-lea (S. Bacalov, S. Tabuncic, T. Ciobanu). Istoricii medievaliști, inclusiv subsemnatul, au continuat să publice documente inedite româno-chirilice, adunate în colecția „Moldova în epoca feudalismului”.

Epoca modernă a fost studiată de către cercetătorii Institutului de Istorie în cadrul temei evoluției istorice a Basarabiei sub regim țarist. Printre problemele cercetate (în anii 1991-2005) voi menționa evoluția socioeconomică, politică, administrativă a ținutului, mișcarea națională etc. (I. Jarcuțchi, Vl. Mischevca, Al. Aghachi, D. Poștarencu, Gh. Negru ș.a.). În baza unui bogat material documentar de arhivă, publicistic și memorialistic, cercetătorii Institutului de Istorie au restabilit adevărul istoric falsificat de istoriografia sovietică și au aprofundat cunoștințele referitoare la mișcarea națională în anii 1917-1918, particularitățile acestuia, activitatea Sfatului Țării și unirea Basarabiei cu România (Gh. Cojocar, I. Negrei, V. Popovschi). Cercetătorii istoriei Basarabiei și Transnistriei din perioada interbelică și a celui de-a Doilea Război Mondial s-au concentrat asupra prezentării veridice a unui șir de probleme falsificate de istoriografia sovietică, lansând în circuitul științific cercetări documentate privitoare la integrarea Basarabiei în statul Român, evoluția ei economică și demografică, viața politică, culturală (Gh. Cojocar, N. Enciu). Concomitent a fost studiată politica etnoculturală în RASSM, soldată cu crearea concepției „moldovenismului” antiromânesc și a unei limbi moldovenești în baza argourilor locale, represiunile staliniste și foametea din a. 1932-1933 din această republică (E. Negru, C. Stratievschi, O. Galușenco). Au fost abordate unele aspecte politice, militare și socioeconomice ale Basarabiei și Bucovinei din anii celui de-al Doilea Război Mondial (I. Șișcanu, M. Gribincea, V. Stăvilă ș.a.).

Perioada postbelică a fost cercetată în cadrul a două etape distincte: cea de până la 1989 (1991) și cea care a urmat. Referitor la etapa sovietică, în primul rând

au fost cercetate probleme referitoare la foametea din 1946, deportările și reperiunile regimului totalitar în RSSM (A. Țăranu, V. Pasat), politica etnoculturală din RSSM (Gh. Negru, I. Cașu), precum și unele aspecte ale situației agriculturii din RSSM, expuse însă conform metodologiei de cercetare din perioada sovietică de L. Bulmaga și V. Țăranov. Deși atunci încă redusă, etapa de după 1989/1991 a atras atenția unor cercetători care au elaborat lucrări referitoare la conflictul militar din Transnistria, relații externe și relații internaționale ale Republicii Moldova (A. Țăranu, M. Gribincea, Gh. Cojocar, S. Corlăteanu-Granciuc).

Un loc deosebit în contextul cercetărilor științifice din cadrul Institutului îl ocupa istoria culturii și științei Moldovei, cercetate sub aspectul valorificării și repunerii în circuitul actual de valori a mai multor monumente de istorie, scrise de mari personalități ale culturii naționale din sec. XV-XIX (A. Eșanu, V. Eșanu, V. Pelin, I. Cereteu, N. Fuștei).

Începând cu anul 1991 ia amploare cercetarea istoriei Bisericii. Au fost editate materiale documentare și studii referitoare la diverse aspecte ale istoriei ecleziastice, inclusiv ale istoriei Mitropoliei, ale unor episcopii, mănăstiri (Căpriana ș.a.), activități cultural-spirituale ale unor renumiți ierarhi (P. Movilă, Varlam, Dosoftei, Mitrofan, Iacob Putneanu ș. a. (A. Eșanu, V. Eșanu, V. Pelin, N. Fuștei, T. Candu ș.a.). Creșterea interesului cititorului față de istoria națională, manifestată după anii 1989/1991, a stimulat cercetarea istoriei locale: constatarea unor trăsături generale și specifice ale evoluției istorice a unor zone ale Moldovei, aflate sub administrație străină (Bugeacul, ținutul Hotin, Bucovina, regiunea Transnistreană - cercetate de I. Chirtoagă, C. Ungureanu), precum și a zonei pruto-nistrene aflate sub administrarea domnului Moldovei (A. Eșanu, V. Eșanu). Rezultatele obținute de către colectivul de cercetători ai Institutului de Istorie, care au inclus reperele principale ale istoriei naționale în context european, permiteau de a întreprinde acțiuni în vederea implementării lor în sistemul de învățământ de toate nivelurile.

Cum vedeți viitorul științei istorice, în ce direcție ar trebui să se îndrepte cercetarea istorică de astăzi, conceptual, metodologic? Ce părere aveți despre reforma Academiei de Științe a Moldovei, despre situația actuală a Institutului de Istorie, în particular, despre statutul de astăzi al omului de știință? Ce le-ați dori tinerilor cercetători, celor care (mai) îndrăznesc în prezent să se dedice științei?

Încă din antichitate Academia reprezenta forul suprem de organizare a gândirii creative, nucleul fundamental al cercetării, culturii și artei. Fiecare epocă istorică și-a lăsat amprenta sa asupra formelor de organizare și administrare a cercetărilor științifice. Epoca Renașterii, care a dat imbold cercetărilor științifice creative, a pus bazele unificării sistemului de promovare a gândirii științifice, astfel, au apărut Academii moderne. La începutul Epocii Moderne, în spațiul european se bucurau de autoritate prioritară Academia Franceză, care a servit drept model pentru Academii nou create în alte țări europene, inclusiv în România. Forme europene, preponderent germane de organizare a științei, a preluat

și Imperiul Rus. În perioada sovietică, Academia de Științe a URSS, supusă procesului de ideologizare bolșevică, totuși, prin intermediul unor renumiți oameni de știință, a conservat importante tradiții de gestionare a științei după principiile Academiei europene. Aceste tradiții au fost transmise de către savanți Academiei nou create în republicile unionale, inclusiv celei din RSSM. Incluzi în școlile științifice ale unor renumiți savanți din Academia de Științe a URSS, mulți tineri cercetători moldoveni au devenit cu timpul oameni de știință notorii.

După 1991 are loc procesul de de-ideologizare și reorganizare a administrării științei din Republica Moldova, în concordanță cu practicile europene. Inițial, se preconiza de a reforma Academia printr-o colaborare strânsă cu Academia Română. În anul 1990, cum am menționat mai sus, Acordul semnat dintre AȘM și Filiala Iași a Academiei Române prevedea cercetarea în comun a diferitor direcții științifice din toate domeniile de cercetare din ambele state, administrate după principiile existente în știința europeană. Venirea în scurt timp la putere a așa numiților „stataliști”, promovatori ai „moldovenismului” antiromânesc, a redus substanțial colaborarea planificată, care devine mai mult spontană. Începând cu anii 2000, când orientarea Republicii Moldova spre asociere cu Uniunea Europeană a luat amploare, s-a întreprins o reformare radicală a sistemului științei prin modernizarea și reorganizarea sferei de cercetare-dezvoltare, corespunzătoare unui cadru juridic adecvat.

În anul 2004 a fost adoptat „Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova”, care prezenta știința drept prioritate națională, fiind înalt apreciată de comunitatea științifică din țară și de peste hotare, inclusiv în SUA, Franța, etc., de Conferința Academiei de Știință din Europa de Est și Sud-Est (2007) și de alte foruri științifice internaționale. Comunitatea științifică a AȘM își determina autonom direcțiile de activitate, modul de desfășurare a lor, asigura responsabilitatea pentru rezultatele obținute, finanțarea cercetărilor științifice fiind asigurată din bugetul de stat. În anul 2014, Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere la Programul European pentru cercetare și inovare „Orizont 2020” și de participare la Programul cadru al acestuia, executând în anul 2016 – 45 de proiecte finanțate din surse externe. În 2017, însă, Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova au efectuat schimbări esențiale în „Codul cu privire la Știință și Inovare” în urma cărora, cele 19 instituții de cercetare din cadrul AȘM au fost transferate în gestionare noului fondator – Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. A fost încălcat principiul de bază al desfășurării cercetărilor științifice în cadrul unei instituții autonome și apolitice, încadrate în organizații științifice europene. Ministerul, fiind o instituție politică, nu garantează neamestecul politicului în procesul de cercetare, în primul rând în institutele cu profil socio-umanistic. Drept urmare, institutele de cercetare academică s-au pomenit într-o situație critică din punct de vedere financiar. În institute este salarizată instituțional doar administrația, cercetătorii științifici sunt salarizați exclusiv din proiecte ale Programului de Stat, pe o perioadă de patru ani, proiecte obținute prin concursuri organizate de Agenția Națională pentru Cercetare

și Dezvoltare. Practica desfășurării acestui tip de concurs a scos la iveală caracterul formal și incomplet al gestionării lui. Drept urmare, un șir de proiecte care urmau să rezolve unele probleme științifice actuale, au fost respinse, iar autorii lor – cercetători de înaltă calificare, recunoscuți în plan național și internațional, s-au pomenit aruncați în stradă, mulți fiind impuși să emigreze. Drept urmare a noii reforme Institutul de Istorie se află, în prezent, într-o stare financiară dezastruoasă. Mulți cercetători au rămas în afara proiectelor acceptate de ANCD, iar alții au fost angajați cu normă incompletă, fiind nevoiți să practice norme prin cumul în alte instituții. În stabilirea fondului bugetar prevăzut pentru realizarea proiectelor era urmărit scopul de a economisi cât mai mult. Dar ce se câștigă astăzi – se pierde mâine, astfel, tinerii cercetători care sunt bine instruiți, sunt remunerați la nivelul personalului auxiliar, adesea și mai puțin, transformând pentru ei activitatea de cercetător științific într-o activitate neconvenabilă. Drept urmare, numărul tinerilor implicați în cercetare scade vertiginos. Cei patru ani, perioadă de derulare a proiectului, deseori nu sunt suficienți pentru soluționarea unor probleme științifice fundamentale. Sistemul de proiecte, însă, nu permite repetarea/reluarea temei acceptate la o etapă precedentă. Nu se ia în considerație nici faptul că în jurul unor savanți cu renume au fost create școli științifice, care cercetează o problemă fundamentală atâta timp cât este necesar, pentru a o rezolva. În alte țări, prin proiecte se cercetează doar o temă concretă, ce poate fi rezolvată într-un termen finit, fiind o ocupație suplimentară. Temele fundamentale se cercetează de savanții care necesită a fi finanțați instituțional, iar rezultatele cercetărilor lor sunt monitorizate de foruri de specialiști consacrați.

Gestionarea ministerială a actualelor instituții academice se reduce la rapoarte tipizate, prezentate periodic de conducătorii de proiecte cu referire la rezultatele cantitative obținute. Ministerul emite verdicte formale despre derularea proiectului. Dacă în Academie, prin metodele de apreciere a esenței cercetării, se face știință, în administrarea ministerială, prin rapoarte și controale - birocrație.

Prin reformarea pripită a științei și inovării din Republica Moldova, promovată în mare parte de persoane departe de știință (e destul să ne amintim cine a prezentat în Parlament proiectul de reformă), s-a mers după principiul bolșevic „noi lumea veche vom distruge și o lume nouă vom crea: cine a fost nimeni, va fi totul”. Acționând după acest principiu, Academia de Științe, din cel mai înalt for științific a fost transformată „într-o tulpină fără încrengături”. Pragmatismul momentan, pe de o parte, și creația științifică cu impact asupra viitorului țării, pe de altă parte, după modul de gândire, nu se pot îmbina armonios și „reformatorii” distrug ceea ce nu aduce rezultate financiare imediate. Care a fost însă scopul real al „reformatorilor” științei din anul 2017? Analiza acțiunilor lor în raport cu bunurile materiale gestionate mai devreme de Academia de Științe (terenuri, imobile, etc.) vorbește de la sine. Situația Aeroportului din Chișinău, a Hotelului „Național” sau a multor altor obiecte cu soartă comună este inevitabilă. Povestea că proprietățile nominalizate vor fi gestionate mai rațional este combătută de acțiunile care au urmat din partea noilor lor gestionari.

Scurt timp în urmă, un comentator politic radical declara că AȘM trebuie lichidată, fiind o invenție sovietică. La începutul prezentării expuse am menționat, că această formă de gestionare a științei rămâne valabilă și în prezent în țările din Europa de Est și Sud-Est. Sub regim comunist, ele au fost supuse unui dirijism ideologic acerb, dar depolitizarea lor după anul 1989 a permis de a diviza forma străină de esență, care are rădăcini sănătoase în tradițiile naționale și în practica europeană de gestionare a științei și inovării. Într-un cuvânt, atât la cât și în România, în Bulgaria sau Polonia și după anul 1989 au fost înlăturate amprentele regimului comunist în organizarea științei și dacă noi dorim să aderăm la Uniunea Europeană și să funcționăm pe aceleași principii, trebuie să punem în concordanță reformele din viața academică de la noi cu cele din țările vecine, membre ale Uniunii Europene.

Care ar putea fi viitorul științei în Republica Moldova? Numai atunci când guvernării vor înțelege că gestionarea științei după modelul existent în țările europene vecine și, în primul rând, conform celui existent în cadrul Academiei Române, se vor deschide șanse reale de a depăși criza curentă a științei din Republica Moldova. Pe măsura sincronizării sistemului de organizare al științei, cercetătorii ar beneficia de posibilitatea de a activa în instituții științifice gestionate similar, care vor putea deveni părți componente ale unui sistem științific unic ce va cuprinde spațiul românesc și cel european. Aceste procese ar permite stabilirea unui statut comun al omului de știință, bazat pe o apreciere adecvată a contribuției sale personale, întru prosperarea societății. Dacă tinerii cred într-o asemenea perspectivă pozitivă ei trebuie, la momentul alegerii domeniului de cercetare, să se pregătească profesional pentru a fi capabili să formuleze idei originale care să onoreze statutul lor de savant. Să sperăm că se va afirma această variantă pozitivă, iar cei ce își vor alege cercetarea istorică drept specialitate, vor efectua studii care se vor baza pe surse veridice ce le vor permite să cunoască profund tradițiile naționale ale poporului din care fac parte, pe care să le compare cu cele ale altor popoare, să facă concluzii concrete referitoare la rădăcinile istorice ale vieții contemporane, căci istoria este o punte de legătură dintre trecut și prezent sau „*Historia est magistra vitae!*”

În încheiere vreau să Vă mulțumesc pentru acest interviu și pentru oportunitatea de a aminti despre activitatea mea din perioadele precedente, dar și pentru faptul că mi-am exprimat în scris părerea referitoare la ce s-a întâmplat în știința noastră și ce ar trebui să facem, pentru a o redresa.

Stimate Doamnă Profesor Demir DRAGNEV, Vă mulțumim pentru amabilitatea cu care ne-ați acordat acest interviu, rugându-Vă, totodată, să primiți sincerele noastre urări de multă sănătate, bucurii și noi împliniri cu ocazia zilei Dvs. de naștere.

La Mulți Ani!

A consemnat **Silvia Corlăteanu-Granciuc***
Cătălina Cernei**

* **Silvia Corlăteanu-Granciuc**, doctor în istorie, secretarul științific al Institutului de Istorie.

** **Cătălina Cernei**, masterand, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM.